

Witold Molik: Polskie peregrynacje uniwersyteckie do Niemiec 1871-1914.

Poznań 1989 UAM s. 304

Badania nad peregrynacjami studenckimi mają w polskiej historiografii już starą tradycję. Obejmowały one jednak głównie wyjazdy i studia w epokach Renesansu i Baroku. Znacznie mniej zajmowano się studiami Polaków w obcych uczelniach w epoce Oświecenia, a prawie zupełnie nie interesowano się nimi w czasach nowożytnych. Te nieliczne rozprawy i artykuły scharakteryzował we wstępie do swej rozprawy M. Molik. Brak monograficznej literatury analizującej studia Polaków w różnych uczelniach niemieckich postawił przed autorem wiele trudnych problemów, z których każdy musiał rozwiązywać prawie od początku. Badania z dziejów oświaty są bardzo czasochłonne, a zwłaszcza tak skomplikowane jak nad studiami Polaków w XIX i XX wieku w niemieckich uczelniach. Przerastają one możliwości jednego badacza i powinny być, tak jak to robią m.in. w Czechosłowacji, wykonywane w kilkusobowych zespołach. M. Molik wyszedł z tej trudnej sytuacji poprzez eliminowanie badań nad kształceniem polskiej młodzieży w rzadziej przez nią odwiedzanych uniwersytetach. Zrezygnował z badań nad studiami Polaków uczęszczających do politechnik, szkół górniczych, rolniczych, artystycznych i innych. Był też zmuszony do stosowania ograniczeń w omawianiu wielu innych problemów wymagających czasochłonnych badań w archiwach uniwersyteckich, państwowych, bibliotekach (zdobywanie stopni naukowych, działalność towarzystw studenckich, zwłaszcza tych skupiających mniej Polaków, prasy studenckiej, kontaktów z kolegami innych narodowości itp). W prezentowanej pracy starał się wszechstronnie pokazać życie codzienne studentów, ich działalność naukową, społeczną, kontakty z niemieckim otoczeniem. Wiele wysiłków podjął autor, aby pokazać czytelnikom, jak pod wpływem tych bardzo różnorodnych czynników kształtowały się poglądy i osobowość Polaków uczęszczających do niemieckich uniwersytetów. Aby zrealizować tak obszernie zakreślony temat autor podzielił rozprawę na trzy części, a te dopiero na rozdziały. Pracę rozpoczął wprowadzaniem zawierającym elementy typowe dla wszystkich monografii historycznych. Na uwagę zasługuje charakterystyka bardzo licznych i różnorodnych zespołów źródeł wykorzystanych do napisania niniejszej książki. Część pierwszą przeznaczył W. Molik na pokazanie studiów Polaków w niemieckich uniwersytetach. Scharakteryzował organizację i funkcjonowanie uniwersytetów w Prusach i innych krajach niemieckich, ich poziom naukowy, kontakty z uczelniami w innych krajach, ich prestiż międzynarodowy. Drugim problemem omawianym w tej części książki jest socjotopograficzny portret naszych studentów uczęszczających do

niemieckich uniwersytetów. Autor objął tymi badaniami studentów ze wszystkich trzech zaborów. Większość problemów wynikających z pochodzenia terytorialnego i społeczno-zawodowego oraz tzw. życia codziennego młodzieży opracował w rozdziale trzecim. Pokazaniem przebiegu studiów i ich efektywności kończy tę część książki. Drugą część autor zatytułował: "W polskim kręgu" i omówił w niej udział studentów w życiu własnej polskiej grupy, kontakty ze studentami niemieckimi oraz z innymi grupami etnicznymi. Obszernie opracował kontakty polskich studentów z różnymi kręgami naszej emigracji zarobkowej liczenie przybywającej do szybko rozwijających się ośrodków przemysłowych ówczesnych Niemiec. Zakres tej części pracy jest więc szerszy od tytułu, obejmuje bowiem nie tylko kontakty wewnątrz polskich środowisk, ale też z młodzieżą akademicką innych narodowości. Duża ilość różnych kwestii zgromadzonych w tej części pracy, brak badań nad wieloma szczegółowymi problemami, zniszczenie i rozproszenie źródeł spowodowały, że autor często tylko zmiarkuje sprawy bez możliwości pełnego ich opracowania (np. prasy periodycznej, działalności studentów wśród sezonowych robotników rolnych itp.).

Ostatnia, trzecia część pt. "Wobec niemieckiej rzeczywistości" pokazuje stosunki studentów ze środowiskami pozauniwersyteckimi. Autor przedstawił bardzo różnorodną znajomość Niemiec, ich kultury, życia społeczno-politycznego i gospodarki wśród naszych studentów rekrutujących się z wszystkich trzech zaborów. Inaczej też przeżywali i odbierali swój pobyt w Niemczech. W. Molik starał się omówić lub chociaż zasygnalizować wiele kontaktów naszych studentów z różnymi grupami miejskiej ludności, które dawały studentom możliwość poznania miejscowego społeczeństwa. Była to tylko częściowa znajomość wynikająca z różnych uwarunkowań powodujących brak kontaktów z junkrami, zamożną burżuazją, robotnikami, ludnością wiejską itp. Sposób zachowywania się studentów, prezentowana w kontaktach postawa, reagowanie na różne sytuacje życiowe urabiały też wśród niemieckiego otoczenia stosunek do Polaków.

Podsumowanie wyników rozprawy (w j. polskim i niemieckim), wykaz wykorzystanych archiwaliów, indeksy nazw miejscowości i nazwisk dopełniają tę pracę. Recenzowana książka może stanowić wprowadzenie do wielu dalszych studiów zarówno pogłębiających naszą znajomość studenckich peregrynacji do Niemiec, kontaktów naukowych i kulturalnych z innymi nacjami, formowanie się różnych elit wśród Polaków rozwoju świadomości narodowej itp. Stanowi więc cenny wkład zarówno w poznanie badanej tematyki jak i przez wskazanie na konieczność dalszych prac. Należy żałować, że autor zbyt anonimowo napisał recenzowaną książkę, używając rzadko nazwisk studentów. Omawiając pochodzenie terytorialne ograniczył

się do zaborów i prowincji, brakuje informacji o ilości Polaków z miast, chociażby tych dużych.

Marian Pawlak